

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT SOCIOLOGICKÝCH STUDIÍ
KATEDRA VEŘEJNÉ A SOCIÁLNÍ POLITIKY

Diplomová práce: **Česká televize mezi státem a trhem: Problematika fungování televize veřejné služby v České republice**
Autor: Kateřina Stárková
Konzultant: Prof. PhDr. Martin Potůček, CSc. MSc.
Oponent: Mgr., Mgr. Kateřina Murlová

Kateřina Stárková se ve své diplomové práci zabývá tématem vymezení role televize veřejné služby v České republice, přičemž do centra své pozornosti staví ekonomickou a politickou nezávislost instituce, která tuto službu poskytuje.

Z hlediska veřejné politiky se jedná o téma spíše okrajové, které si teprve nalézá svůj prostor. Potřeba definice, či chcete-li re-definice, úlohy médií veřejné službě v Evropě souvisí s několika aktuálně probíhajícími procesy: a) nástup nových technologií přináší mnohonásobně vyšší počet dostupných kanálů; b) vytvoření jednotného trhu vysílání v rámci evropského prostoru přetváří mediální krajiny dosud existující na úrovni národních států; c) diverzifikace životní úrovně, ambicí a potřeb obyvatel v rámci jednotlivých členských zemí i Evropské unie jako celku vyvolává potřebu společných komunikačních platform všech úrovní společností. Jedná se o prvky, které se objevily během posledních dvou desetiletí nebo byly přinejmenším nově identifikovány. V kontextu vývoje mediálních scén v bývalých komunistických státech střední a východní Evropy je k výše uvedenému nezbytné doplnit potřebu vymezení vzájemného nastavení sil politiků a médií. Vzhledem k tomuto nástinu souvisejících problémových okruhů proto oceňuji samotnou volbu tématu. Jedná o téma vysoce aktuální. Svým rozkročením mezi ekonomikou, sociologií, sociální politikou a teorií správy navíc zasluhuje mezioborový přístup, jež je veřejné politice vlastní.

Úkol zpracovat téma médií veřejné služby s sebou nese řadu komplikací. Pro stručný úvod můžeme jmenovat např. omezené množství teoretických prací na dané téma, malou dostupnost dat, obtížnost mezinárodní komparace vyplývající z historické, ekonomické a kulturní podmíněnosti podoby vysílání a zejména nejistotu budoucího vývoje vysílacího trhu s ohledem na probíhající technologické změny. K předložené diplomové práci proto přistupuji s vědomím, že se jedná o příspěvek k jen málo zpracovanému tématu, což je třeba jakožto pozitivum zdůraznit.

Kateřina Stárková v teoretické části odkazuje na teorii kultivace a uplatnění lidského potenciálu, princip spravedlnosti Johna Rawlse a teorii zmenšení nerovností. Využití těchto přístupů je v kontextu veřejnoprávních médií relevantní. Autorka ovšem tyto koncepty bere jako potvrzení aktuálního duálního systému vysílání, říká např.: „Předpokládám, že veřejnoprávní média jsou přirozenou součástí mediální krajiny.“¹ Teoretická základna práce postrádá kritický přístup k existenci této části mediálního trhu, jež je financován z veřejných prostředků. Duální systém vysílání, tak jak se vyvinul v Evropě během 80. let 20. století, je částečně výsledkem historického vývoje, částečně ovšem vznikl z důvodů předpokládaných selhání mediálních trhů ve vztahu k očekáváním a potřebám společnosti, které se k televiznímu vysílání váží. V teoretických východiscích

1 Str. 8, odst. 2.

proto postrádám mediálně vědní východiska (např. vazbu na normativní teorie médií², teorii společenské odpovědnosti, zpravodajské hodnoty³, atd.), která by onu deklarovanou „přirozenost“ veřejnoprávního vysílání blíže specifikovala.

Autorka s ohledem na potřebu schematizace vymezuje proti sobě dvě skupiny - televize soukromé a televize veřejnoprávní - a přiřazuje jim jednoznačné principy fungování – trh a zisk a služba veřejnosti a veřejný zájem. Ačkoli je potřeba zjednodušení ve složitém tématu mediální politiky částečně opodstatněná, domnívám se, že zjednodušení na rovnici soukromý = komerční je na úkor kvality předložené práce. Jedním z podstatných rysů mediálního podnikání (a televizního zvláště) je bariéra na vstupu daná vysokými investičními náklady při zahájení podnikání. Přesto existují média, která nejsou zřizována zákonem, nepatří tedy mezi média veřejné služby tak, jak je definuje práce, ale nejsou ani zřizována za účelem zisku; příkladem je např. Rádio Proglas v České republice nebo velmi vlivné Radio Maryja v Polsku. Tato média působí jako prostředky šíření názorů určitých společenstev, pro něž je povědomí o jejich existenci a hodnotách na straně veřejnosti důležitější než investované zdroje. Oba příklady jsou ze spektra rozhlasového vysílání, ovšem díky možnostem nových technologií se domnívám, že v budoucnu bude třeba analýzy doplnit o televize názorových skupin šířené prostřednictvím internetu a následně také digitálním televizním vysíláním (satelitně, ale patrně i kabelově a terestricky).

Zjednodušování komplexní reality se také dále dotýká otázky příjmů z komerčních aktivit, zejména reklamy, veřejnoprávního média. Např. na str. 26 v odstavci 1 Kateřina Stárková říká: „V neposlední řadě jsou příjmy z podnikatelské činnosti určitou jistotou, že se televize veřejné služby nedostane pod nadvládu politické moci“. Automaticky vyvstávají dvě otázky: považuje autorka dosavadní fungování České televize, kdy ČT měla možnost umisťovat do vysílání reklamu a teleshopping za politicky nezávislé? Na základě náznaků na několika místech práce by se dalo říci, že nikoli, ovšem chybí vztažení této skutečnosti k výše citované větě. Druhý komentář se vztahuje k britské BBC. Domnívá se autorka, že povinnost vysílat bez reklam omezuje politickou nezávislost této instituce?

Problematickým bodem u podobných tvrzení je absence empiricky měřitelných údajů. V mnoha případech je ani kvůli složitosti případného šetření nelze vyžadovat (viz např. zmíněná korelace mezi politickou nezávislostí a typem financování), v jiných bodech by ale bylo vhodné konstatování v diplomové práci podložit číselnými údaji. Příkladem může být např. informace o nízké úspěšnosti vymáhání koncesionářských poplatků v ČR (str. 34, odst. 2), růstu nákladů na vysílání vzhledem k inflaci (str. 30, odst. 2) nebo údaj o míře zapojení sponzoringu do vysílačích schémat televize (str. 32, odst. 2). Jedná se o údaje, které jsou z oficiálních statistik ČT snadno dostupné, přesto je autorka nevyužívá. Podobně také chybí data o sledovanosti a podílu na publiku (str. 54, odst. 2) a dále podklad pro tvrzení, že „v podmínkách České republiky není možné zajistit dostatečný příjem pro veřejnoprávní televizi pouze z poplatku, pokud by nemělo dojít k finančnímu zatížení obyvatelstva“ (str. 58, odst. 1).

Originálním pokusem o komparaci mediálních systémů ve vybraných zemích je multikriteriální analýza zpracovaná v kapitole 8. Pokusit se přes všechna omezení a specifika porovnávat situace v různých zemích je rozhodně přínos pro pochopení analyzovaného tématu. Problematická je aktuálnost dat, které autorka používá. Jako příklad můžeme uvést citovanou Independent Television Commission (ITV) uváděnou jako správní orgán udělující licence k televiznímu vysílání ve Velké Británii. Velká

2 In např. McQUAIL, D. (1999): *Media Performance, Mass Communication and the Public Interest*. London: Sage Publication; McQUAIL, D. (1999): *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál; McQUAIL, D., SIUNE, K. (1998): *Media Policy: Convergence, Concentration and Commerce*. London: Euromedia research; Ga Group.

³ In např. GALTUNG, J., RUGE, M. (1965): *The Structure of Foreign News*, *Journal of Peace Research*.

Británie v roce 2003 změnila systém regulace audiovizuálních médií a agendu ITV převzal Office of Communications (Ofcom).⁴

Druhým problematickým bodem multikriteriální analýzy je vágní definice aplikovaných kritérií. Při vymezení kritéria „Míra nezávislosti na tržním sektoru“ autorka uvádí: „Toto kritérium souvisí zejména s povolenou inzercí (...) a s možností jejich případné podnikatelské činnosti.“⁵ Protože zásadou vědeckých prací je možnost ověření jejich závěrů jinými badateli, bylo by vhodné kritéria popsat minimálně s ohledem na stavy, kdy nabývají pozitivních a kdy negativních hodnot. Z pozdější aplikace tohoto kritéria plyne, že možnost zařazovat do vysílání reklamu je chápána jako negativní, ovšem z definice parametrů kritéria jak takového to není zřejmé. Stejný nedostatek lze identifikovat i při vymezení ostatních kritérií.

Samostatný oddíl autorka věnuje nově přijatému zákonu o 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích, což je zcela v kontextu výzkumného záměru diplomové práce (část 9.3.2). Z hlediska dalšího využití posbíraných údajů je ovšem problematické uvádění hodnotících soudů bez odkazu na zdroje dat. Kateřina Stárková např. hovoří o „zákulisních politických praktikách“, o tom, že „Česká televize se vzdala bez boje“, aniž by se odvolávala na např. stenozáznamy z jednání zákonodárných institucí, případně oficiální vyjádření představitelů České televize.

Kateřina Stárková se při návrhu dalších postupů v rámci mediální politiky opírá o využití stromu cílů. Tento krok je užitečný pro systematizaci problematiky. Ovšem překvapivě vzhledem k předchozím částem práce se ve 3 z celkových 4 operativních cílů stromu váží na schopnost České televize vybírat koncesionářské poplatky. K takové dominanci jednoho tématu ale v předchozích pasážích práce chybí empirická data o dosavadní úspěšnosti výběru. Pozornost veřejnosti i odborníků z oblasti práva i mediálních studií vyvolala kampaň ČT k tomuto tématu zahájená v druhé polovině roku 2005. Ačkoli jsou už nyní k dispozici data týkající se úspěšnosti aktivity, autorka se na ně neodvolává.

Pevnou vazbu na předchozí analytickou část postrádám také u požadavků na proměnu mediální politiky. Např. na str. 82, v odstavci 3 se uvádí, že je třeba do právních předpisů začlenit „definici osoby poplatníka“ či „procento reklamy na jednotlivých programech televize veřejné služby“ a také „zaručení práv redaktorům a zpravodajům televize veřejné služby při poskytování takových práv, které mohou být v protikladu k politické moci či jejím stanoviskům; takové zprávy nemohou být trestány a novináři nesmějí mít strach je vyhledávat.“ Bohužel není jasné, v čem aktuálně platná úprava tyto body nenaplnuje, což je zejména s ohledem na závažnost posledního bodu zásadní.

Před tím, než pro úplnost zpracovávaného posudku doplním několik bodů týkajících se některých věcných detailů a formální úrovně práce, se ale ještě zastavme u výběru údajů a témat zařazených do studie. Ačkoli je zřejmé, že autorka musela kvůli obsáhlosti zvoleného tématu některé aspekty budoucnosti České televize ignorovat, považuji za slabé místo práce naprostou absenci vztahení role médií veřejné služby k probíhající digitalizaci terestrického vysílání. Kateřina Stárková se zabývá aktuálním nastavením financování České televize, ovšem vyhýbá se otázce, kolik kanálů a s jakým zaměřením by česká veřejnoprávní televize měla v budoucnosti provozovat. Pokud ovšem není jasné, jak velký rozsah veřejné služby by měla zajišťovat, nemůžeme posoudit, zda je aktuální nastavení příjmu finančních prostředků dostatečné či rizikové.

⁴ Z pohledu analytika regulačních mechanismů je zajímavé, že Ofcom pro telekomunikace jako celek včetně televizního a rozhlasového vysílání. Británie touto změnou reagovala na proces konvergence telekomunikací a audiovizuálních médií. Ofcom by v českém kontextu odpovídal sloučené instituci Českého telekomunikačního úřadu a Rady pro rozhlasové a televizní vysílání.

⁵ In str. 40, odst. 2.

Práce zpracovává obsáhlou problematiku, což s sebou přineslo několik nedostatků z hlediska věcného. Následující výčet nemá za cíl znehodnotit práci jako takovou, uvádím je pro úplnost a pro případné budoucí využití:

- a) Str. 24, odst. 5: Autorka za kontrolní orgán České televize považuje vedle Rady České televize také Radu pro rozhlasové a televizní vysílání. Tento orgán ale podle zákona vykonává státní správu v oblasti rozhlasového a televizního vysílání a převzatého vysílání a dohlíží nad pluralitou programové nabídky a informací; není kontrolním orgánem ČT.⁶
- b) Str. 83, odst. 1: Mezi uváděnými zákonodárnými orgány zabývajícími se mediální problematikou chybí Senát Parlamentu České republiky a jeho Stálá Komise pro sdělovací prostředky existující už téměř jeden rok po vzoru orgánu fungujícího při Poslanecké sněmovně.
- c) Str. 27, odst. 3: Hovoří se o zákonech regulujících fungování médií, ale mezi uváděnými právními předpisy chybí: Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 151/2000 Sb., o telekomunikacích, ve znění pozdějších předpisů.
- d) Str. 27, odst. 5: Autorka uvádí, že jedinou žurnalistickou organizací v České republice je Syndikát novinářů ČR. Kromě Syndikátu ale například existuje FITES – občanské sdružení českých tvůrčích audiovizuálních pracovníků, který aktivně zasahoval do průběhu krize v České televizi na přelomu let 2000 a 2001.
- e) Str. 37, odst. 3: Prvenství v přijetí celoevropského programu týkajícího se vysílání médií veřejné služby autorka připisuje Radě Evropy v roce 1994. Ovšem např. už rok před tím Evropská vysílací unie (EBU) přijala dokument „Public Service Broadcasting: Europe’s Opportunity“, ve kterém formuluje 6 zásad veřejnoprávního vysílání.⁷
- f) Str. 53, odst. 2: Mezi vnější determinanty vývoje veřejnoprávního vysílání v České republice není uvedena Evropská unie, ačkoli Protokol o vysílání veřejné služby je na základě přijetí Amsterodamské smlouvy od roku 1997 připojen ke Smlouvě o založení Evropského společenství.
- g) Str. 54: odst. 4: Vznik Stálé komise pro sdělovací prostředky při Poslanecké sněmovně parlamentu není svázán, jak autorka uvádí, prvotně se snahou politizovat regulaci médií; Poslanecká sněmovna komisi vytvořila v dubnu 1993 v návaznosti na skutečnost, že při dělení kompetencí mezi jednotlivými ministerstvy nově vzniklé České republiky nebyla oblast médií k žádnému z resortů přidělena; neexistoval orgán, v jehož kompetenci by bylo navrhování nové mediální legislativy.

Nezbytnou součástí posudku diplomové práce je také splnění nároků formálních. Bohužel vzhledem k jejich množství nelze přehlížet pravopisné nedostatky v předloženém textu. V práci chybí desítky interpunkčních znamének a ani výčet překlepů by bohužel nebyl pouze několika bodový.

⁶In Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve pozdějších předpisů.

⁷ Mezi tyto zásady EBU zařadila: Programming for all; A basic general programme service backed up by thematic channels; A forum for democratic debate; Unrestricted public access to events of significance; A reference standard for quality; a spirit of innovation; extensive original production; a showcase for culture; A contribution to reinforcement of the European identity and of its cultural and social values; A driving force in technological research and development.

Z hlediska obecných požadavků na formát vědeckého textu, kterým by diplomová práce měla ambice být, musím autorce vytknout místy používané hodnotící soudy, které nejsou doloženy odkazy na fakta nebo prameny. Na str. 23 v odstavci 2 např. říká, že „zamlčení informací, které by mohly inzerentovy uškodit ve zpravodajství, je v ČR velmi rozšířená praxe u komerčních médií“, podobně pak na str. 54, v odstavci 3 stojí, že „Po rezignaci Puchalského jej vystřídal Dušan Chmelíček se střízlivějšími a uváženějšími kroky“, aniž by bylo uvedeno, na co hodnocení navazuje a jaké dokumenty nebo aktivity použití adjektiv střízlivější a uváženější odůvodňují.

Výrazným nedostatkem práce z hlediska formálního je způsob odkazování. Práce např. chybně uvádí odkazy na internetové stránky BBC (str. 41 a 44) a zejména nedeklaruje jasně zdroj informací týkajících se parametrů regulace vysílání veřejné služby v Itálii a ve Finsku. Části práce v rozsahu desítek řádek textu obsahující údaje o finském systému (str. 44, odst. 4 a 5 a str. 45, odst. 1- 4) jsou převzaty z textu Milana Šmída „Televize ve Finsku – historie, legislativa, financování uveřejněném dne 27.2.2005 na internetové stránce www.louc.cz. Stejný autor je pak citován v části zpracovávající italský vysílací model. Zdrojem pro odst. 4 na str. 50 byla studie Milana Šmída o veřejnoprávních televizích ve světě zpracovaná pro Parlamentní institut v roce 1993; také tento text je veřejnosti k dispozici na www.louc.cz. Autorka sice odkaz na dané internetové stránky v poznámce uvádí, neoznačuje ale v textu pomocí uvozovek přesné části převzaté z článků a studií Milana Šmída.

Ačkoli posudek konstatuje řadu nedostatků práce, jsem si vědoma, že některé detaily není možné kvůli tomu, že se např. dějí neveřejně během jednání poslaneckých klubů apod., analyticky zpracovat. Současně chci znovu ocenit, že autorka zvolila aktuální a obtížné téma. Domnívám se, že předložená práce je přes uvedené výtky původním dílem. Práci doporučuji k přijetí a navrhuji hodnotit dobře.

V Praze dne 6. 2. 2006

Kateřina Murlová